

Állandó figurales

Bödöcs Tiborral Kácsor Zsolt beszélget

Bödöcs Tibort (1982) humorista előadóművészként ismerte meg az ország, az eddigi két könyve alapján azonban – Addig se iszik (2017); Meg se kínáltak (2019) – mint íróit kérdeztük irodalomról, könyvélményeiről, olvasói múltjáról és írói jövőjéről.

Ulrich Gábor munkája

hogy a lábával verve adja át nekünk a jambusok és daktilusok lüktetését, ógörögül. Nem voltam jó tanuló, nem jártam be mindenkinek az előadására, de voltak azért olyanok, akiket sikerült hallgatnom, és megérte. Ilyen volt Margócsy tanár úr, Kenyeres Zoltán, Sipos Lajos. Szemináriumra jártam Spiró Györgyhöz is, aki mondatról mondatra elemzett műveket, a *Rozsdatemetőt*, Csehovot, Shakespeare-t. Az óráit nagyon élveztem.

- Irigyellek érte! Akkor neked volt mestered!

- Az túlzás, mindenesetre Spiró nagyon jó tanár volt.

- Kapcsolatban maradtál vele?

- Nem. De találkoztunk a Libri-díjadón, ahol nehezményezte, hogy nem szerepelt a paródiakönyvemben. Ami végül is bók. Egyébként igaza volt, mert még egy kötetre való paródia összejönne ugyanolyan erős csapattal, mint az első. Spiróból is jót lehetne írni. Nagyon jó az önostorozásban, a korábbi művei gyalázásában, vagyis abban a spirómetál nevű, zúzós és kemény műfajban, amelynek az a lényege, hogy a világnak vége, pontosabban mindig is vége volt. Az SZFE körüli tragikomédia *Az Ikszek* paródiájáért kiált! S hogy most én is spirós öngyalázásba kezdjek, ha újraírhatnám a paródiakönyvet, rajta kívül belevinném Bukowskit, Bulgakovot, Jókait, Dosztojevszkijt, Bret Easton Ellist, Virginia Woolfot, Kafkát, Gogolt, Joyce-t és így tovább.

- Magyar szakosként megfordult a fejedben, hogy író leszel?

- Nem. Pedig már az egyetem alatt is dolgoztam mondatokkal, hisz készültek az újabb és újabb műsoraim. De ezek még csak cetlik voltak vázlatok. Ha egy poén elnyeri végső formáját, azon már nem szabad változtatni, mert az úgy működik, és kész. Így végül kész szövegek alakulnak ki, amikhez hozzájönnek újabb elemek, de ami fix, az olyan, mint a vers, azt úgy kell mondani, ahogy van. Nem is gondoltam, hogy valaha úgymond komolyan fogok írni. Ez az üzemi bal eset később következett be.

- Mi történt?

- Zalai bárdunk és büszkeségünk, Szálinger Balázs keresett meg a *Hévíz* folyóirat körkérdszélvel, ami a Rolling Stoneról szolt. Szóljak hozzá, kérte. Mire azt mondtam, hogy irodalmi folyóiratban publikálni szent dolog, én

viszont nem írok, én élőszóban adok elő, hiszen mi hárman, Szókratész, Jézus és én nem írunk, mi a tanításainkat szóban hagyjuk az utókorra. Szóval nem vállaltam a dolgot, ennek ellenére Szálingerrel és a másik szerkesztővel, Cserna-Szabó Andrással összehaverkodtunk. És egy nyáron, amikor a család elment otthonról, hirtelen felindulásból, némi bor segítségével, írtam egy Hamvas-paródiát *A szalonnáról* címmel, mert éppen sok Hamvas-t olvastam akkoriban, és kicsit kezdtek idegesíteni az ex cathedra kijelentései az ősi hagyomány önön valónkban való lepárlásának fontosságáról a sosem és mindig is létező aranykor megteremtése érdekében. Elküldtem a szöveget Szálingernek, aki továbbküldte Cserna-Szabónak, aki ezt válaszolta: „szájbakúrt jó”. Ez volt az első kritikai reagálás. Osvát Ernő még azt írta Babitsnak, hogy „igen tisztelt Uram, kérem, küldje el nekem az összes műveit”. Én ezt kaptam. Megjelent az anyag a *Hévíz*-ben, aztán titokban elkezdtem megírni a többi. Krúdyval folytattam, mert akkor már ősz volt, Krúdy gondokhangjának az ideje. Utána jöttek az oroszok, Pelevin és Szorokin világa, később Márai, ami viszonylag könnyen ment, mert annak idején jegyzetelve olvastam a *Naplót*, ami valószínűleg Márai fő műve. És Márai után jött a kiadó ember, Szász Zsolt, hogy legyen ezekből könyv.

- Jókat nevettem olvasás közben, s meghökkenett, amikor Nádas Péter azt nyilatkozta: „Egyik szövegen sem nevettem, pedig igyekeztem.” Mit szóltál ehhez?

- „Nagyon sajnálom.” Bezzeg, ahogy a Nádas-paródiám mutatja, én tudok röhögni az ő dolgain.

- Karinthy Frigyes egy nekrológhan nem íróknak, hanem „humoristának” nevezte, aki „elpazarolta a tehetségét”. Te hogy állsz ezzel a „humorista” versus „komoly író” ellentét párral? Gyakran megkapod?

- A komédia nem szégyen, feltéve, ha beletartozik Csehov meg Örkény is. A magyar irodalomban néha talán lenézik azt, ami humoros, bár én ezzel nem nagyon találkoztam. Az első könyvem kritikailag nagyobb siker volt, pedig a második borisabb. Az meg „műfajraszizmus”, hogy mindent a nagyregény felől értelmeznék, ez az oka annak, hogy az irodalomban a tollaslabdabajnokok is súlyt akarnak emelni. Minek?

- A Móricz-paródiát olvasva azt éreztem, hogy Bödöcs Tibort félreis-

merem: az igaz, hogy imádom a műsorait, de ő igazából szociografikus tekintetű és szociálisan érzékeny író. Remek íráskészségű ember, aki olyan hangon szólal meg az irodalomban is, amilyenben akar, ő azonban alapvetően Móriczot választja. Azt vizsgálja, hogy milyen a társadalom a periféria alulnézetéből. Működik benned efféle tudatosság?

- Nehéz erre válaszolni, mert az, hogy az ember milyen irodalmi hagyományhoz kapcsolódik, szerintem önismereti kérdés is. Meg kell találnod azokat a forrásokat, amelyekről erősebb leszel, amelyek neked valók. Van, aki elhatárolódik a hatásoktól, letagadja, eltüntet, mint a róka a nyomait, én nem tagadom, egy ilyen paródiakötet után nehéz is lenne tagadni, hogy sokféle irodalom hat, hatott rám. Amint megszületik az ember, minden hatással van rá, ha akarja, ha nem. Elsősorban az élet, aztán a művek. Aztán az élményhez keresni kell a formát és nyelvet, amin meg tudjuk szólaltatni, el tudjuk nyoszorógni, ami láttunk. A saját gondolatot, érzéseket kell elmondani a világról. Ehhez persze gondolni is, érezni is kell valamit róla.

- De az döntés kérdése, hogy írásban az ember milyen társadalmi perspektívát használ. A *Meg se kínáltak* című regényed alkoholista, lecsúszott hőse, Magyar Oszkár a peremvidék figurája, ebben írói döntést kellett hozni.

- A főhős ennél szerintem összetettebb karakter, de mindegy. A peremvidék nekem személyes élmény. Nagyapámék az eltűnt, archaikus paraszti világ romjain éltek, ott volt a falu, a rokonság, ismerem ama vidéket. De ha egy irodalom jó, akkor olvasóként nem csak a saját peremvidékünkkel olvassuk, nem is kell közelebről ismerni, amit ábrázol: gondoljunk Proust párizsi arisztokrata világára, amit mi tapasztalatból nem ismerhetünk, mégis értjük, mert emberekről szól. Ugyanaz érvényes Móricz parasztiáira, mint Proust arisztokratáira: a személyességet tekintve mit tudunk róluk? Nem ismerhetjük őket, csak a róluk szóló leírásokat, így a kérdés az, hogy érvényes irodalomnak tekintjük-e ezeket a leírásokat, vagy sem. Megértjük-e vagy sem? És ez az olvasói elfogadás nagyon lényeges szerintem, mert minden könyvnek megvannak a maga saját játékszabályai, és ha az olvasó ezeket a szabályokat nem fogadja el, akkor szegény könyvnek a továbbiakban semmi esélye. Másrészt, ha már az írói elhatározásoknál tartunk, nyilván nem úgy hoznak az írók döntéseket, hogy egész nap tűnődnek, majd pontban délután négy órakor a realizmus talajára lépnek. Az mindenesetre igaz, hogy a paródiakönyvem után tudatos szándék volt bennem arra, hogy tovább kell lépnem. Írhatnék minden karácsonyra egy paródiakötetet. Élőszóban vegytiszta paródiákkal kezdtem, s miképpen előadóként talán megtaláltam a saját hangomat, ugyanígy meglelhetem az írói hangomat is. De hogy az a hang milyen lesz, nem csak tudatos elhatározás kérdése. Az ösztönös rákészsülés és öntudatlan tervezés éppen olyan fontos, mint a tudatos döntés. Ezzel kapcsolatban óriási hatással volt rám David Foster Wallace-tól a *Federer mint vallási élmény* című esszé. Sipos Balázs fordította, remek szöveg, olvastad?

litera

AZ IRODALMI PORTÁL

A HÓNAP SZERZŐJE: Kiss Tibor Noéval Modor Bálint és Nagy Gabriella készítette nagyinterjú.

INTERJÚ: Gerevich Andrásal Frank O'Hara *Töprengések vészhelyzetben* című kötetéről és Bartók Imrével Paul Celanról János Lajos beszélgetett, Kállay Eszter *Kéz a levegőben* című kötetéről Fülöp Tamás, Tamás Zsuzsát *Tövismozaik* című regényéről Győri Enikő kérdezte.

VÁROSMAJOR 48: A Városmajor 48 Irodalmi Társaság életműdíjának bejelentését vasárnap 17 órától élőben követhetik a Literán. A díjazottat Ferenc Győző méltatja. A laudáció a Literán lesz olvasható.

KÉSELES KÉSSÉL: Hegedűs Benjámin Jutas verséről Borda Réka vakreflexióját közöljük.

<http://www.litera.hu/>

<https://www.facebook.com/Litera.Irodalom/>

- Nem.

- Akkor röviden összefoglalom, mert nemcsak előadóként, hanem íróként is rengeteget lehet tanulni belőle. Az a lényege, hogy a teniszlabda annyira elképesztően gyors, hogy a mozgására csak ösztönből lehet reagálni, nem pedig tudatosan, ám erre az ösztönösnek tűnő megoldásra előzőleg keményen föl kell készíteni az agyat. A reagálás konkrét folyamatát nem lehet előre eltervezni, arra azonban föl lehet készülni, hogy lesz majd egy helyzet, amit kezelnem kell. Írás és előadás közben ugyanaz történik, mint a teniszezésben: késznek kell lennem olyan megoldásokra, amiket előre nem látható helyzetekben kell majd alkalmaznom.

- Ha már a tervezést említéd, íróként miképpen gondolkodsz a jövődről?

- Az írói karanténból, amit régebben elefántcsonttoronynak hívtak, szerintem ki kell majd menni a világra. Volt olyan író, aki a vírus első évadában, a karantén idején azt nyilatkozta, hogy nem változott meg az élete, hiszen évtizedek óta így él. Számomra ez nem járható út, részt kell vennem az életben. Közben erős hajlalom van az elvonulásra is, de ez három kicsi gyerek mellett jelenleg nem aktuális. Nincs tervgazdálkodás. De azt bele kell kalkulálni a munkába, hogy az írás és a turné nem fér össze. A színpadon rengeteg energiát égetek el, így másnap reggel nyolcokor nem tudok odaülni az íróasztalhoz, s tündökölni, mint Thomas Mann, ére vasaltan. Az biztos, hogy akarok még írni, jó, mikor elröppen két óra a gép előtt két bekezdéssel, és nem az marad meg, hogy ebből csak két bekezdés született, hanem az, hogy micsoda két óra volt! Ez olyan élmény, amit az ember újra és újra keres. Nem állítanám, hogy tudatos építkezésről van szó, de paródiákkal kezdtem, és folytattam egy monológgal, akkor a következő lépés talán egy olyan szöveg volna, amelyben több szereplőt hallunk, több hang szólal meg.

- Érződik, hogy van saját élményanyag.

- Évtizedekig gyűjtöttem az anyagot a könyvhöz, csak nem tudtam róla. Megfigyelő típus vagyok, sőt, amit megfigyelek, azt meg is jegyzem. Állandó figuralesen vagyok. És érdekes, hogy mióta írok, másképpen olvasok, sokkal célirányosabban. Vagyis olyan könyveket is elolvasok, amelyeket amúgy magamtól nem vennék kézbe. Sok emlék írás közben bukkant fel. Egyik történet hozta a másikat. Szóval a könyvben szereplő sok-sok történet egy része megtörtént, vagy megtörténhetett volna. Többen mondták, hogy ez az ő gyerekkoruk.

- A karakterek pontos leírásán kívül a szövegeidnek a megértés, elfogadás és megbocsátás fontos jellemzője. Ezek mennyiben személyes jellemvonások?

- Nem tudom, ezt nem kell fennen hirdetni, hanem írásban, szóban és cselekedetben úgy viselkedni, hogy minden embert emberszámba vesszünk, próbálunk megszabadulni az előítéleteinktől, ilyenek. Magyar Oszkár története számomra az elétkozolt, zátonyra futott lehetőségeinkről is szól. Oszkár és országos szinten is. Hat sör után a kocsmában én nem agresszív leszek, hanem megértőre iszom magamat az emberiség iránt, ahogyan az egy jó baloldalihoz vagy egy jó keresztényhez illik, mert a kettő valahol ugyanaz, ha nem értem félre.